

„Systém zkoušek z češtiny, které budou cizinci povinně vykonávat, je neprůhledný.“ Rozhovor s Kateřinou Vlasákovou

Marie Jelínková

Kateřina Vlasáková je vedoucí Výzkumného a testovacího centra Ústavu jazykové a odborné přípravy, které spadá pod Univerzitu Karlovu v Praze. Mimo výuku českého jazyka pro cizince se ve své práci zaměřuje na tvorbu testů a zkoušek z češtiny jako cizího jazyka. V rozhovoru odpovídala, jak je obtížná zkouška z českého jazyka pro trvalý pobyt a jaké komplikace ji doprovázejí.

V souvislosti s přijatou novelou zákona o pobytu cizinců nově vyplývá, že cizinci, kteří budou v České republice žádat o trvalý pobyt, budou muset složit zkoušku z českého jazyka. Ministerstvo školství ve svém návrhu, který stanovuje k jazykové zkoušce podrobnosti, určuje, že obtížnost této zkoušky bude na úrovni A2. Co úroveň A2 znamená?

Úroveň A2 jazykové zkoušky vychází z popisu Evropského referenčního rámce pro jazyky. Konkrétní popis této úrovně, co všechno se od uživatele jazyka na této úrovni očekává, je dostupný nejen v tištěné formě, ale také na stránkách ministerstva školství (<http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/spolecny-evropsky-referencni-ramec-pro-jazyky>), kde je mj. velice podrobný popis toho, co má student na této úrovni zvládnout. Popis je dělaný pomocí deskriptorů. Na začátku je obecný popis, v jakých situacích by si měl být student schopen poradit a dosáhnout svého komunikačního cíle. Dále jsou úrovně popsány podle jednotlivých dovedností, to znamená: mluvení, poslech, ústní interakce, psaní, čtení. Přitom na úrovni A2 lze tolerovat některé „chyby“, pokud student dosáhl svého komunikačního cíle.

Mohla byste tuto úroveň znalosti českého jazyka detailněji přiblížit?

Obecný popis je takový, že student na této úrovni rozumí větám a často používaným výrazům, které se vztahují k jeho osobě, rodině, zaměstnání, zájmům a dokáže komunikovat prostřednictvím jednoduchých a běžných vět, přičemž se hodnotí především to, zda je schopen dosáhnout svého komunikačního cíle, a nikoli bezchybnost. Úroveň je dále specifikována, co se týká poslechu, mluvení, psaní, čtení a třeba kompenzačních strategií, to znamená, jak je student schopný zvládnout situaci, kdy něčemu nerozumí a i tak dosáhnout svého komunikačního záměru. Student by se měl na úrovni A2 naučit předvídat, například

když přijde do restaurace, je schopen očekávat, na co se ho bude číšník ptát. Nemá rozumět otázce: „Tak co to bude, vašnosti?“, ale má mu dojít, že se ho číšník pravděpodobně ptá na to, co si přeje.

Znamená to, že člověk se znalostí češtiny na úrovni A2 je schopen bez problémů například nakupovat, objednat se k zubaři, vyplňovat formuláře, sledovat zprávy...?

Ano, to jsou situace, které by měl zvládnout. V popisu úrovně A2 (Čeština jako cizí jazyk – úroveň A2, <http://www.msmt.cz/mezinarodni-vztahy/referencni-urovne-pro-cestinu-jako-cizi-jazyk>) je to velmi podrobně popsáno. Nejprve jsou popsány situace obecně, které by měl student zvládnout. Například zajišťování běžných potřeb a úkolů (to je kupř. komunikace na úřadech, při nakupování atp.), poskytování a získávání konkrétních informací (například vyplňování formulářů, ptaní se na cestu) a třetí oblastí je vytváření a udržování sociálních a profesionálních kontaktů. V popisu A2 jsou tyto oblasti podrobněji rozpracovány.

Pokud přijdu složit test z českého jazyka na úrovni A2, co mne čeká?

Zkouška začíná čtením, pak následuje poslech, psaní a nakonec mluvení. Přičemž zkouška porozumění čtenému trvá na této úrovni padesát minut a skládá se ze čtyř úloh, zkouška porozumění slyšenému trvá třicet pět minut - všechny texty jsou nahrány dvakrát a jsou v nich dostatečné pauzy na vyplnění odpovědí, zkouška dovednosti psát se skládá také ze čtyř úloh, které jsou různě dlouhé. Například první se skládá jen z deseti až patnácti slov. Ústní zkouška se skládá ve dvojicích a na dvojici se počítá asi dvanáct minut.

Je možnost se podívat na vzor této zkoušky?

Ano, informace je možné získat na <http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/dalsi/jazyko01.html>, je tam rovněž uveden i telefonní kontakt a adresa, kde je možné se o zkoušce dozvědět více. Na našich stánkách visí také různé brožurky ke zkoušce, a to jak pro učitele (http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/informace_kandidat_A2.pdf), tak pro kandidáty (http://www.ujop.cuni.cz/page/cz/pdf/prirucka_ucitel_A2.pdf). V těchto příručkách se dají dohledat typy a příklady úloh. Pokud by byl zájem o celý vzorový test, to znamená se všemi záznamovými archy, aby byla možnost si zkoušku nanečisto vyzkoušet, můžete využít můj e-mail.

Jsou tyto testy zdarma?

Ano, vzorek této zkoušky je zdarma.

Kolik stojí vykonání zkoušky na úrovni A2 na Ústavu jazykové a odborné přípravy?

Cena byla stanovena na tři tisíce pět set korun. A již zahrnuje vydání a případně i zaslání certifikátu, vzorové varianty zkoušky a zodpovězení případných dotazů. Pokud u nás student absolvuje kurz českého jazyka, má na zkoušku slevu, cena potom činí 2900 korun.

Liší se od sebe přípravné kurzy pro zkoušku na úrovni A2 podle skupiny migrantů?

Obecně ne, ale je pravda, že lektoři často dodávají během výuky materiály, které studenti potřebují. To lze samozřejmě dělat, pokud ta skupina není příliš velká. Úroveň A2 je všeobecná.

Jaká hodinová dotace se počítá na přípravu ke zkoušce na úrovni A2?

V této otázce se názory hodně různí. Uváděná hodinová dotace se podle různých institucí pohybuje v rozmezí od 130 hodin do 560, což je obrovský rozptyl. V návrhu ministerstva školství se hovoří o 280 hodinách. S tím, že je třeba přihlídnout k tomu, že někteří klienti mají obrovský problém s výslovností, především cizinci z asijských zemí. Ti by museli dle návrhu před samotným přípravným kurzem absolvovat audioorální kurz, kde se uvažovalo o další dotaci zhruba 105 hodin.

Zmínila jste, že se tato hodinová dotace liší hodně v závislosti na tom, z jaké země student pochází. Jaké jsou mezi studenty na základě jejich mateřského jazyka rozdíly?

Každý člověk, který se začíná učit cizí jazyk, si s sebou přináší zvyklosti ze své mateřštiny – jde o tzv. negativní transfer. Tedy něco na základě svého mateřského jazyka aplikuje na češtinu. Může se to týkat téměř všeho: výslovnosti, morfologie... Samozřejmě u Slovanů je třeba dbát na správnou výslovnost hlásek, které se liší, zase u Asiatů jsou problémem hlásky, které oni nemají, délka vokálů, gramatické struktury a jejich pochopení. Pro některé Asiaty není problém samotné zapamatování si tabulky, jak se například co skloňuje, ale pochopení a použití v praxi. Takže problémy či negativní transfer se objevuje na všech jazykových rovinách.

Pro koho je nejtěžší se češtinu naučit?

To je velice těžké říct. Například Slované se (nelze ovšem globalizovat, třeba bulharština se od češtiny liší mírou flexe) tolik nepotýkají s problémy v gramatice, ale je u nich silnější negativní transfer ze svého mateřského jazyka. Často se jedná o používání koncovek z mateřštiny nebo zaměňování slov, která jsou si podobná, ale ve skutečnosti znamenají něco jiného. To vede k nedorozumění. Například v polštině slovo *bezcenný* znamená *tak cenný*, že *to nelze vyjádřit*, a v češtině to znamená něco úplně opačného. Nebo v ruštině sousloví *čerstvý chleba* znamená *starý chleba*. U Slovanů je velkým hendikepem se zbavit dikce a intonace své mateřštiny. Mají také často menší motivaci, protože na úroveň A1, případně A2, se dostanou poměrně snadno, mají pocit, že rozumí a víc nepotřebují, a je pro ně velice těžké se z této úrovně odrazit, posunout se a třeba dosáhnout úrovně B1. Často se stane, že Asiat, který má na začátku velké problémy vůbec pochopit to, jak je čeština strukturována a ovládnout její výslovnost, se nakonec česky naučí lépe. Asiaté potřebují ze začátku více času, ale zase jsou hodně motivovaní, velice pracovití a často slovanské studenty během výuky předhóní.

Zmínila jste, že hodinová dotace přípravy ke zkoušce na úrovni A2 je zhruba 280 hodin. Pokud by tyto přípravné kurzy nebyly státem dotované, na jakou částku by asi studenta se zohledněním běžných hodinových cen v přípravných kurzech vyšly?

Ceny se samozřejmě mohou hodně lišit. My jsme dělali kalkulaci, která by byla přijatelná pro naši instituci, a cena byla stanovena na osm set korun za hodinu za skupinu. U nás ty skupiny mají většinou osm až deset studentů. Cena by vycházela zhruba na osmdesát korun za hodinu za klienta. (Pozn. redakce: Přípravný kurz by tak vyšel zhruba na 22.400 Kč.)

Máte nějaké zprávy z ministerstva školství, zda a případně jak by tyto kurzy byly dotované?

To ještě není určeno, zdá se, že by dotované ministerstvem být mohly, ale jedná se pouze o návrh a zatím se čeká, co s tímto návrhem bude.

Shledáváte úroveň A2 adekvátní k žádosti o trvalý pobyt, o který si cizinec ve většině případů může zažádat po pěti letech práce na území České republiky?

Ano, shledávám. Lehčí úroveň A1 je totiž nedostačující k tomu, aby člověk s touto jazykovou znalostí byl v Čechách schopný bez problémů existovat, najít si práci, dorozumět se u lékaře... Úrovně A1 a A2 jsou označovány za podprahové, to znamená, že se jedná o úroveň uživatele základů jazyka. Jsou všeobecné a řekněme základní pro to, aby člověk v zemi již bez problémů přežil. Z rozhovorů s kolegyněmi vím, že ve většině zemí je standard pro trvalý pobyt zkouška na úrovni A2. Úroveň A2 vám stačí v běžných životních situacích, ale nemusí to stačit k tomu, abyste dosáhl na povolání, ke kterému potřebujete středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání. Samozřejmě pokud si budete žádat o trvalý pobyt a vaše znalost češtiny je lepší než úroveň A2, můžete si udělat zkoušku těžší, například B1.

Při přípravě tohoto rozhovoru jsem narazila na tvrzení, že česká A2 je těžší než například anglická A2. Je to tak?

Toto tvrzení myslím vychází z toho, že povaha těchto dvou jazyků je zásadně jiná. V češtině se neobejdete bez alespoň minimální znalosti gramatiky ani na nejnižší úrovni A1. Úplný mýtus to není, ale vychází z několika různých aspektů, ať to je již zmíněná odlišnost jazyků nebo fakt, že v době, kdy se v Česku tvořil popis úrovně A2, existoval už popis úrovně vyšší, a to B1. Bylo nutné se nějak přizpůsobit. Samozřejmě že referenční popis pro češtinu je podložený Společným evropským referenčním rámcem a popisy jiných jazyků, například zde zmiňované anglické A2. Samotný český popis úrovně A2 je obsáhlejší než popis anglické A2, ale to je dáno přístupem k popisu, kapitoly jsou detailně rozpracovány.

Hodnotíte to, že k trvalému pobytu bude povinná zkouška z českého jazyka, jako vývoj pozitivním směrem?

V zásadě ano, protože jazyk je považovaný za prioritu v procesu integrace. Pro člověka, který chce u nás žít, není možné, aby byl neustále závislý na tlumočnickovi. Myslím si, že určitá znalost jazyka je nutná a vybraná obtížnost A2 je zvládnutelná a nikoho nediskriminuje na základě inteligence. Je to úroveň, kterou u nás musí zvládnout i žák speciální základní školy, je to úroveň zaměřená na komunikaci na poměrně základní úrovni.

Vidíte v tom i nějaká negativa?

To jste mne zaskočila. Možná může to, že čeština je považována za těžší jazyk, některé migranty odradit od toho, aby zde o trvalý pobyt usilovali.

Vraťme se k systému obtížnosti jazykových zkoušek – úrovně ovládnutí jazyka se označují A1, A2, B1, B2, C1 a C2. Znamená tento žebříček, že ve všech státech Evropy jsou jazykové zkoušky a jejich obtížnost popsány shodně? Mohu udělat zkoušku na úrovni například A2 kdekoli v Evropě, jedno z jakého jazyka?

V podstatě ano, protože Evropský referenční rámec je dokument, který poskytuje obecný základ pro všechny jazyky. V současnosti je využíván jen pro evropské jazyky, ale inspirovali se jím i Kanadáné, v současnosti projevují zájem Japonci... Evropský referenční rámec vznikl proto, aby se dalo určit, jak je která zkouška skutečně „těžká“. Například pokud máte zkoušku z němčiny, kterou jste si udělal v Belgii, mělo by být možné, pokud je zkouška oficiálně uznávaná, se podívat na její obtížnost, tedy například půjde o úroveň A2, a každý bude vědět, „jak dobře“ německy umíte.

Funguje tento systém pro češtinu jako cizí jazyk?

Ano a ne, jednotlivé úrovně byly již pro češtinu vytvořeny a popsány a jsou k nim také různé zkoušky. Seznam akreditovaných zkoušek, které skutečně odpovídají Evropskému referenčnímu rámci, však stále chybí. Je to proto, že ministerstvo ještě nestanovilo systém, například nějaký nezávislý orgán, který by kontroloval a garantoval, že jím zkontrolované zkoušky z českého jazyka, jsou skutečně tak obtížné, kvalitní a odpovídají evropským standardům, jak daná instituce tvrdí. V současné době je v České republice situace poměrně nesourodá. Například pokud máte právo kurz českého jazyka vypsat a vydáte osvědčení o tom, že u vás student absolvoval zkoušku z češtiny na úrovni A2, tak skutečnou platnost tohoto certifikátu a to, zda je zkouška na úrovni A2, nikdo nekontroluje. To je oproti zkouškám z jiných jazyků, kde existuje garance, že daný certifikát je stejně obtížný na celém světě, obrovský rozdíl. Tohle pro češtinu zatím chybí. Zkoušek přitom může existovat několik, jde o to, aby byly obecně uznány.

Jak se tedy vybíraly instituce, které budou moci vykonávat zkoušku z češtiny na úrovni A2 pro účely trvalého pobytu?

Byl zatím podán návrh, který se zkráceně označuje jako *Systém*, celým názvem: Systém výuky češtiny a zkoušek pro cizince, jako jedné z podmínek pro udělení trvalého pobytu. Tento návrh byl podán v červnu 2007 a nás trochu mrzelo, že žádné z odborných pracovišť VŠ, která se zabývají výukou češtiny jako cizího jazyka, nebylo osloveno. K materiálu jsme se dostali díky České konferenci rektorů, velmi rychle jsme sepsali připomínky a odeslali je na MŠMT. K uvedenému dokumentu se vyjádřila i Asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka a další, všichni zde našli diskriminující faktory. Přes připomínky zástupců vysokých škol, Ministerstva vnitra a Ministerstva práce a sociálních věcí bylo stanoveno, že právo poskytovat kurzy a vykonávat zkoušky na úrovni A2, které budou uznávány k žádosti o trvalý pobyt, budou mít pouze jazykové školy s právem státní zkoušky. Rovněž bylo slíbeno, že se

časem mohou zapojit i další instituce. Myslím, že spousta jazykových škol má zkušenost s výukou českého jazyka pro cizince a některé dokonce i s testováním, ale zároveň je tady spousta institucí, které mají větší zkušenosti, více studentů češtiny, což umožňuje daleko lepší připravenost a ověření testů, personální zázemí, místnosti, technické vybavení a další.

Pokud tomu rozumím, měly by státní jazykové školy, bez toho, že by museli splnit nějaké jasné stanovené požadavky, nejen výlučné právo testovat, ale i studenta k testům připravovat?

Ano.

Víte, jaké byly motivy ministerstva školství k tomuto opatření?

Těch důvodů bylo několik. Jedním z důvodů byly zkušenosti jazykových škol s přípravou testů, zázemí, spolupráce s ministerstvem, jejich počet – třicet devět, a to, že jsou v každém kraji...

Jak je to tedy s certifikací zkoušek z českého jazyka?

Jak jsem před chvílí naznačila, v Česku je problém s uznáváním certifikátů z češtiny jako cizího jazyka, protože nejsou nikým oficiálně uznávány, akreditovány. Takže my máme právo podle vysokoškolského zákona vypisovat kurzy, akreditovat je a vydávat osvědčení, ale pořád je to na úrovni Karlovy univerzity. V ČR existuje několik zkoušek různé úrovně od různých institucí. Ještě před návrhem *Systému* jsme se zajímali na ministerstvu školství, zda by nebylo možno vytvořit nějaký systém akreditovaných zkoušek z češtiny a bylo nám doporučeno, abychom vstoupili do mezinárodní organizace ALTE, jejímiž členy jsou například instituce připravující cambridgeské zkoušky nebo třeba Goethe institut. V současnosti se proto připravujeme na vstup do ALTE, což znamená splnit poměrně náročná kritéria, ale doufáme, že členství v ALTE by bylo zárukou kvality a naše zkouška na úrovni A2 (schválená ALTE) by se mohla stát jednou ze zkoušek uznávaných pro trvalý pobyt.

Ve chvíli, kdy bude schválen tzv. Systém, ve kterých institucích budou cizinci moci vykonat zkoušku z českého jazyka na úrovni A2, kterou by mohli přiložit k žádosti trvalý pobyt, kolik zájemců se ročně o kurz češtiny, respektive o zkoušku, asi očekává?

Z návrhu ministerstva vyplývá, že bude třeba otestovat zhruba 30.000 cizinců ročně, s nárůstem počtu cizinců se toto číslo může zvětšovat. Myslím, že by pro to mělo být široké pokrytí přípravných kurzů a v akreditovaných institucích pak dostatek nabídek i na zkoušku samotnou.

Je dnes, kdy cizinci k trvalému pobytu zkoušku z češtiny neskládají, dostatek učitelů češtiny?

Kvalifikovaných učitelů češtiny jako cizího jazyka s aspoň nějakou praxí je poměrně málo. Ale věřím, že zájem by, v případě propagace tohoto oboru, určitě mohl vzrůst. Problém leží také v systému. Vystudovat u nás češtinu jako cizí jazyk, tedy, aby člověk studoval přímo na učitele češtiny jako cizího jazyka, je prakticky nemožné. Studenti proto většinou volí studium bohemistiky, ke kterému navštěvují například specializovaný kurz. Např. ÚJOP UK nabízí

dvousemestrální metodický kurz k výuce češtiny jako cizího jazyka, který je akreditovaný MŠMT. Obecně se ale musí učitel češtiny pro cizince v podstatě samovzdělávat.

Krátký příklad testu na úrovni A2 z českého jazyka:

Příklad jedné části ze psaní:

Krátké sdělení – formální dopis

Koupil(a) jste si nový speciální kávovar. První den fungoval perfektně, ale potom už nikdy. V obchodě vám řekli, že jestli bude mít kávovar nějaký problém, musíte poslat reklamaci přímo do továrny. Napište dopis do továrny a vysvětlete svůj problém.

Vysvětlete, co se stalo, a zeptejte se, co máte dělat dál:

- Jak máte poslat kávovar do továrny?
- Jak se jmenuje osoba, s kterou budete komunikovat?
- Za jak dlouho kávovar opraví?
- Jak vám kávovar pošlou zpět?
- Kdo bude platit výdaje za poštovné?

Příklad jedné části z mluvení:

Kandidát zkoušky během čtyř až pěti minut vede monolog na téma: doporučení místa na dovolenou nebo doporučení, kde nakupovat.

Pozn.: Oba příklady části zkoušky z češtiny byly převzaty z Příručky pro učitele – úroveň A2.

Článek vznikl v rámci projektu Kampaň na podporu rovných příležitostí pro všechny v České republice.